(late 8th century); the structure had been registered by archeologists during the 1940 improvement of Cathedral square. In the north–western corners of the researched area there were exposed remains of 4 brick structures. According to black earth dominating on the site and a number of archeological findings (mainly sherds of clay vessels) the team noted traces of a fire in late 18th century. A careful examination of the north–eastern section of the area produced a disturbed stone paving of Lower Castle dated to early 16th century.

Gintaras Abaravičius, Eduardas Remecas

Tyrinėjimai Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino paminklo vietoje

Tyrinėjimai Katedros aikštėje buvo vykdyti 1996 m. birželio pabaigoje–rugpjūčio pradžioje, ruošiantis statyti paminklą LDK kunigaikščiui Gediminui. Buvo pradėtas tirti 400 m² plotas, giliau sumažintas iki 200 m². Tiriamas plotas buvo 23 m į P nuo Šv. Kazimiero koplyčios.

Pirmuoju tyrimų etapu plotas sąlygiškai vadintas „didžiuoju plotu". Jame rasta gatvės dalis, kuri kirto plotą įstrižai iš ŠV į PR. Gatvės grindinys pasiektas 1,47 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus (H_{abs} 93,03 m). Tirtame plote buvo atidengtas 19,2 m ilgio gatvės ruožas. Jo plotis siekė 6,0 m. Grindinyje rastas lietaus vandens latakas, o važiuojamosios dalies pakraščiuose – nuogrindos. Virš gatvės grindinio, rusvai pilkose žemėse, surinkti 387 įvairūs XVII–XIX a. radinių fragmentai (buitinės keramikos – 175 vienetai, grindų plytelių – 4, metalinių dirbinių – 44, plokštinių koklių – 74, čerpių – 32 ir stiklo – 58).

Po grindiniu, H_{abs} 92,11–91,93 m, rastas antrasis grindinys, apėmęs visą tiriamąjį plotą. Šį grindinį į dvi nelygias dalis skyrė mūras – atitvarinė siena. Mūras buvo sunykęs, jo viršus pasiektas H_{abs} 92,64–92,74 m gylyje. Jis mūrytas netvarkingai iš raudonų, vietomis ir geltonų plytų. Sienoje rasta vartų anga su įgilinimu vartams, kurių svoriui išlaikyti siena buvo paplatinta, sudarant beveik kvadratinius stulpus. Vartų anga buvo 2,6 m pločio ir 0,2 m storio.

Grindinio paviršius nevienodas, labai staigiai žemėjantis Katedros ir buvusių Tribunolo rūmų link. Nustatyta, kad grindinys klotas tuo metu, kai atitvarinė siena jau buvo išmūryta.

Tai dalis kelio, vedusio nuo Vilniaus žemutinės pilies P vartų, vadinamųjų „Pilies", į Valdovų rūmus. Priešingoje sienos pusėje buvo Žemutinės pilies Katedros aikštės dalis. Abu grindiniai jungėsi ties atitvarinės sienos vartais. Tyrinėjimai atskleidė Žemutinės pilies P dalies kunigaikščių ir vyskupų valdų ribas. Vyskupų dalies Katedros aikštės grindinio plotas buvo išgrįstas statmenomis į atitvarinę sieną akmenų juostomis (apie 8,0 m pločio, iš vidutinio dydžio akmenų), kurias tarpusavyje jungė stambesnių akmenų eilės. Pažymėtina, kad grindinyje buvo įgrįstos keturių akmeninių sviedinių dalys.

Juosvose žemėse virš antrojo grindinio surinktos 44 monetos. Daugiausiai tai Jono Kazimiero 1660–1666 m. variniai šilingai bei viena Petro I poluška. Monetos leidžia grindinį datuoti XVII a. viduriu–XVIII a. pradžia. Be šių monetų, buvo surinkti 695 įvairūs kitų radinių fragmentai. Daugiausiai (386) rasta metalinių dirbinių – vinių, pasagų ir kt. Dar surinkta buitinės keramikos – 172 vienetai, grindų plytelių – 5, kaulo dirbinių – 2, plokštinių koklių – 154 ir čerpių – 17. Radiniai datuojami XVI–XVIII a. pradžia.

Giliau buvo kasinėjamas tik 200 m^2 plotas, kuriame turėjo būti gręžiami poliai kunigaikščio Gedimino paminklo postamentui. Po grindiniu, smėlio posluoksnyje H_{abs} 92,51–91,88 m, surinkta 111 įvairių metalinių dirbinių, vienas jų – lenkiška Ś tipografinė raidė.

Po grindiniu rasta medinio pastato liekanų. Pastatas buvo orientuotas ŠR–PV kryptimi, jo išorės plotis siekė 6,20 m. Pastatas buvo pristatytas prie atitvarinės sienos. Aptikti jo vienos eilės lauko akmenų pamatai, sutvirtinti skiediniu ir plytų duženų fragmentais. Ant pamatų kloti keturbriauniai 4,8 m ilgio rąstai, jų plotis apie 0,20 m. Pirmasis medinis pastatas tirtame plote liko neištisai atidengtas. Durų būta P sienoje. Pastate rastos dvi patalpos, viena – virtuvė, kita – gyvenamasis kambarys.

Virtuvės patalpa buvo stačiakampė, Š–ŠV ir P–PR orientacijos, patalpos ilgis 5,86 m, o plotis apie 4,60 m. Virtuvėje prie Š sienos, patalpos viduryje rasta iš trijų pusių prieinama maistui gaminti krosnis, šalia jos įrengtas priekrosnis ir malkinė. Virtuvės grindys netvarkingai grįstos plytomis.

Grindyse rasti dviejų mūrinių kolonų pamatai. Kolonos turėjo remti lubų balkius.

Gyvenamasis kambarys buvo didesnis už virtuvę. Jo plotis 5,86 m, o ilgis daugiau nei 5,0–6,0 m. Pastato Š ir vidinės pertvarų kampe rastas pusapvalės krosnies pamatas. Šalia krosnies, molio ir griuvenų sluoksnyje, buvo surinkti 2088 sveiki dubeniniai kokliai bei jų fragmentai, datuojami XVI a. pradžia–XVII a. pradžia. Be to, rasti 527 buitinės keramikos fragmentai; sveiki radiniai ir jų dalys: 14 grindų plytelių, 4 metaliniai dirbiniai (2 plombos), 269 plokštiniai kokliai, 33 čerpės, 17 stiklo dirbinių.

Po pirmuoju mediniu pastatu, degėsingame sluoksnyje, buvo rasta antro medinio pastato Š siena bei spėjamų jo V bei P sienų fragmentai. Pastatas galėjo būti apie 5,0 m pločio ir apie 6,0 m ilgio. Įėjimas į jį – spėjamoje P sienoje, jo slenkstinis akmuo rastas H_{abs} 91,70 m. Su šiuo pastatu siejamas raudonų plytų, tvirtintų tarpusavyje moliu, krosnies pamatas (H_{abs} 91,93–91,26 m). Ji stovėjo pastato ŠV kampe. Šalia rastame molio tarpsluoksnyje (H_{abs} 91,42–91,03 m) rasta grindų plytelių – 207 fragmentai, metalinių dirbinių – 8, plokštinių koklių – 12 ir čerpių – 12.

Su šiuo pastatu sietini juodų degėsingų žemių sluoksnyje (H_{abs} 91,91–91,41 m) rastas 1261 įvairus labai stipriai apdegęs radinys (ir jo fragmentai). Daugiausia surinkta glazūruotų grindų plytelių – 569 fragmentai, buitinės keramikos – 360 ir puodyninių koklių – 188. Be to, sluoksnyje rasta 20 metalinių dirbinių, 73 renesansinių plokštinių koklių fragmentai, 51 čerpė. Radiniai pastatą leido datuoti XVI a.

Po antruoju pastatu buvo 1,05 m storio durpių sluoksnis, kuriame fiksuoti dar šeši medinių pastatų statybos lygiai. Jame surinkta per 1000 įvairių radinių. Didžiąją dalį sudarė buitinė keramika, be to, rasti tokie dirbiniai: 3 akmeniniai, 89 kaulo, 84 metalo ir 5 stiklo. Radiniai sluoksnį leidžia datuoti XII–XV a.

Pirmajame lygyje aptiktas gaisro sluoksnis (H_{abs} 91,38–91,24 m), kuriame rastas vienas pastatas, ilgiausiomis kraštinėmis orientuotas Š–P kryptimi, buvęs apie (daugiau kaip?) 5 m ilgio, su medinėmis grindimis. Pastatas datuotinas XV a. Teritorija į V nuo pastato, atrodo, buvo neapstatyta.

Po sudegusiomis šio pastato grindimis (H_{abs} 90,92–91,12 m) rastas durpingas juodos žemės su degėsiais, molio tarpsluoksniais bei medinių pastatų fragmentais sluoksnis, datuotinas XIV–XV a. pabaiga.

Durpių sluoksnio trečiajame lygyje (H_{abs} 91,10–90,80 m) išryškėjo gerai išsilaikiusios medinio pastato liekanos. Atkastas tik pastato Š galas, o jo P dalis liko už tiriamo ploto P krašto. Pastatas buvo apie 3,0 m pločio (atkastojo ilgis siekė 5,50 m). Pastate buvo patalpa su lentinėmis grindimis (lentos iki 0,44 m pločio). Pastato apatiniam vainikui ir grindims medžiaga naudota iš nugriautų anksčiau čia stovėjusių medinių pastatų. Šalia V sienos, žemėse (H_{abs} 91,10 m), buvo rasti du arbaletinių strėlių antgaliai. Pastatas datuojamas XIV–XV a.

Durpių sluoksnio ketvirtajame lygyje (H_{abs} 90,86–90,62 m) rasta dviejų pastatų fragmentų. Vienas jų, orientuotas Š–ŠV–P–PR kryptimi, buvo nedidelis, apie 3 m pločio. Antrasis ilgosiomis kraštinėmis buvo orientuotas R–ŠR–P–PV kryptimi. Abu pastatai, atrodo, buvo ūkinės paskirties. Jų sienų konstrukcijoje būta statmenų rąstų. Pastatai datuojami XIV–XV a.

Durpių sluoksnio penktajame lygyje (H_{abs} 90,50 m) stovėjo gyvenamasis pastatas su atviru židiniu, jame rasta degintinių kaulų, dviejų žiestųjų puodų (lygiu paviršiumi, plačia anga ir žemu, atlenktu išorėn kakleliu) fragmentų, viena šukė, petelių srityje puošta virvutės ornamentu, be to, rasta neaiškaus medinio statinio liekanų. Manoma, kad aptikta ir dalis medinio grindinio kelio, vedusio iš Š–ŠV į P–PR. Šiam sluoksniui būdinga stora skiedrų santalka. Šiame lygyje rasta pavienių radinių (kryželis, žvangutis), kurie galėtų datuoti jį XII(?) ar XIII–XIV a.

Durpių sluoksnio šeštajam lygiui skirtinos dviejų tvorų (iš vertikalių lentų) liekanos. Jos buvo įkastos į juodų nedurpingų žemių sluoksnį. Viena tvora, kurią sudarė trylika stačių lentų, kirto visą plotą iš Š–ŠV P–PR link su staigiu apie 65° posūkiu ŠV kryptimi. Jai naudotos 50–57 cm pločio ir 5–7 cm storio lentos; joms pastatyti buvo iškastas 0,5 m pločio ir 0,6 m gylio griovelis. Antros septynių vertikalių lentų tvoros liekanos tęsėsi R–V kryptimi, nežymiai darydamos lankstą P kryptimi. Lentos šioje tvoroje buvo kiek siauresnės (30–36 cm pločio ir 5–7 cm storio).

Juodų nedurpingų žemių 0,25 m storio sluoksnyje (H_{abs} 90,16–89,91 m) rasta 400 lipdytinės keramikos šukių grublėtu paviršiumi, 3 verpstukai, 2 kaulo, 18 metalo ir 3 stiklo dirbiniai. Kartu aptikta smulkių plytų duženų. Preliminariai šį lygį galima datuoti VIII a. pabaiga–XII(?) a.

Įžemis pasiektas H_{abs} 89,91 m lygyje. Taigi, kultūrinio sluoksnio storis šioje Žemutinės pilies teritorijoje siekė daugiau kaip 4,6 m.

Gintaras Abaravičius, Eduardas Remecas

Excavations on the site of monument to Grand Duke of Lithuania Gediminas

At the end of June–beggining of August, prior to the erection of monument to Grand Duke of Lithuania Gediminas, on the site there was conducted an archeological research. The excavation was carried out in a 23 m long segment south to St. Casimier's Chapel. The findings included a 19,2 m long fragment of street and 387 different items (17th–19th centuries) deposited in the overlying layer of brown-grey earth. It was registered that the street covered another paving divided into 2 parts by a brick wall. The study of black earth revealed 44 coins: mainly brass shillings of John Casimier, 1660–1666 as well as 1 coin (polushka) of Peter I. Together with the coins that attest the dating of the paving to middle 17th–early 18th century, there were exposed fragments of other items from the 16th–18th centuries. The two pavings are believed to have intersected at the gate of the dividing wall. In addition, the excavation work revealed the distribution of dukes' and bishops' residential premises in the southern wing of Lower Castle.

The lowermost level of the paving included structural remains of a 2-room (a kitchen and residential premises) wooden building. Under the wooden building there was noted earth with charred wood particles. The layer included remains of the northern wall of one more wooden structure as well as fragments of the supposed western and southern walls. The black earth was registered to include 1261 pieces of burnt items dating to the 16th century. The layer under the second wooden building consisted of a 1,05 m thick peat layer with 6 levels of wooden construction. A total of 1000 findings attest the dating of the layer to the 7th–15th century.

Daiva Steponavičienė

Tyrinėjimai pietvakarinėje Gedimino kalno papėdėje

1997 m. buvo tiriamas plotas Vilniuje, Gedimino kalno PV papėdėje, Žemutinės pilies Valdovų rūmų sode, 6 m į R nuo rūmų PR kampo, 13,25 m atstumu nuo XIX a. pastato P sienos. Plotas 10x15 m formuotas Š–P kryptimi.

Šis plotas buvo tiriamas, siekiant nustatyti, ar buvo šioje vietoje statinių, ankstesnių už mūrinę Valdovų pilį, konstrukcijų, susijusių su rūmų statybos